

AKCE CHIMÉRA NEBO SISYFOS? POČÁTKY PRACÍ NA PŘÍPRAVĚ DIGITÁLNÍHO ARCHIVU

EVA DRAŠAROVÁ

Přestože úřední registratury neodrážejí zcela věrně uplynulé děje, jsou dobrým pomocníkem pro rekonstrukci i doby téměř nedávné. Bylo by škoda nechat zapadnout do zapomnění klopotnou anabázi průkopníků archivace „born digital“ dokumentů v České republice. Často než legendární Švejkovo putování totiž připomíná proslulé čekání na Godota. Prvky absurdního divadla mohou být poučné i pro jiná usilování v archivnictví. Vypsání „jak to skutečně bylo“ snad pomůže projektovému týmu Národního digitálního archivu překonat další nelehkou etapu naplňování cíle, který se přibližuje tak pomalu a s takovými roztodivnými obtížemi.

Prapočátky usilování

Období prvotních úvah, plánů a následného průzkumu v reálném prostředí spadá do závěru devadesátých let minulého století. Dne 10. března 1998 schválil ředitel Archivní správy Ministerstva vnitra České republiky (dále jen archivní správa) Oldřich Sládek podklad pro plán investic na rok 2000 s výhledem do roku 2004. Zpracovatel příslušné tabulky, Oskar Macek, zařadil na rok 2004 a další roky akci „Výstavba centrálního pracoviště, zabezpečujícího archivaci elektronických dokumentů vč. programového vybavení“.

První poznatky učinili pracovníci předarchivní péče a oddělení informatiky Státního ústředního archivu v Praze (dále SÚA) Josef Žabka, Tomáš Kalina a Miroslav Kunt v letech 1998 – 1999 při průzkumech elektronických dokumentů u vybraných ústředních úřadů. Praktické znalosti bylo nutno uchopit i v teoretické rovině, zejména v pojmosloví, v užívání výrazů dokument, elektronický dokument a elektronická archiválie. Kolegové se vyrovnávali se zastaralou metodikou z roku 1995, řešili převod archivovaných dat z databází do sekvenčního znakového řetězce jednotlivých polí, vytvořili typologii elektronických dokumentů, zdůraznili význam provenienčního principu v digitálním archivnictví a konstatovali problematičnost obvyklých skartačních lhůt u elektronických dokumentů.¹ Získané informace se využily v oficiálním výzkumném úkolu v letech 2001–2002.

V roce 2000, konkrétně 1. května, nastoupil na post ředitele vrcholného archivního orgánu Václav Babička, na jeho místo ředitele SÚA pak usedla pisatelka tohoto příspěvku. Bod 27 plánu hlavních úkolů Ministerstva vnitra se zhmotnil v materiál, který připravil nový šéf archivů s kolegy Oskarem Mackem a Michalem Wannerem. „Úkoly archivnictví při vytváření podmínek pro ukládání, uchovávání a následné zpřístupňování elektronic-

¹ Dle Kalina, Tomáš: Elektronické dokumenty – archiválie nového tisíciletí. In: Archivy a zítřek. Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 22. – 23. září 1999, Jindřichův Hradec 2000, s. 111–117. Nově přečteno in: Kalina, Tomáš: Úvahy (nejen) o archivnictví. Praha 2013, s. 209–217.

ky zpracovaných písemností“ předložil v říjnu t. r. poradě vedení úseku pro legislativu a místní správu.² Tomu předcházelo vnitřní připomínkové řízení a marný dotaz na Úřad pro státní informační systém, zda se nezabývá obdobnou problematikou. Následně byl elaborát postoupen do vnitřoresortního připomínkového řízení, jehož výsledky se promítly do Informace pro ministra vnitra z 28. listopadu 2000. Upoznorňovala na nutnost uchování informací v digitální podobě v důsledku nasazování výpočetní techniky v řadě oblastí života společnosti. Argumenty se točily kolem teprve dva roky známé elektronické pošty, databází a zákona o elektronickém podpisu. Dle zprávy pro Stanislava Grosse, tehdejšího ministra vnitra, „podstatně omezuje informační úlohu archivů v České republice neexistence specializovaného pracoviště k trvalému uložení elektronických souborů. Na počátku řešení problému je vytvoření takového centrálního pracoviště, nejlépe při SÚA, jež by poskytovalo služby i pro ostatní státní, případně i městské archivy.“ Založení bylo plánováno na rok 2004 a pro první rok byly předběžně nárokovány investice ve výši 30 milionů Kč. Na dokončení se předpokládalo 70 milionů s výhledem realizace v průběhu dvou až tří let. V roce 2003 se mělo v SÚA ustavit oddělení o čtyřech pracovnících – vysokoškoláci technik, informatik a archivář a středoškolák technického směru. Náklady na mzdy činily 692 120 Kč ročně. Ministr materiál schválil 3. dubna 2001 s připomínkou, že při realizaci pracoviště se má postupovat ve smyslu stanoviska náměstkyně pro ekonomiku Anny Štanclové, tj. že je nutné „precizovat a předložit ekonomickému odboru MV ... požadavky na státní rozpočet...pro následné předložení ministru financí.“ Tento požadavek byl splněn 17. dubna 2001 zasláním podkladů k návrhu rozpočtu na roky 2002– 2005³. Upřesnění požadavků mělo vzejít ze studie, která byla paralelně realizována formou grantu MV v hodnotě 850 000 Kč v letech 2001 – 2002 ve spolupráci s Českým vysokým učením technickým v Praze (dále ČVUT). Vědecká analýza směřovala k návrhu personálních, technických a ekonomických parametrů pracoviště při SÚA, jež bude dlouhodobě ukládat a zpřístupňovat dokumenty v digitální podobě. Ze získaných údajů mohly být v roce 2003 dány relevantní podklady pro plán na rok 2004 a na další léta.

Výzkumu se účastnili Pavel Mach, Pavel Slavík a Miroslav Šnorek z Fakulty elektrotechnické ČVUT v Praze, Josef Žabka a Tomáš Kalina ze SÚA a Tomáš Čihař ze Státního okresního archivu v Pardubicích. Výsledná studie mapovala domácí situaci i stav v Evropě, USA a v Austrálii, dále definovala systémové prostředí digitálního archivu, klasifikovala dokumenty a věnovala se způsobům jejich přejímek a uchování. Jádrem výzkumu spočívalo ve formulování úvah k dlouhodobému uchování, struktur pracovišť a rozborům nákladovosti. Dne 7. března 2003 proběhla úspěšná obhajoba projektu. Bylo konstatováno, že bez nové infrastruktury pro elektronické archiválie nemůže dobře fungovat ani e-government. Komise MV pro výzkum a vývoj doporučila⁴ tehdy již od MV osamostatněnému SÚA využít nové poznatky pro prováděcí projekt připravený s odbornou firmou a pro přípravu společného výzkumného pracoviště SÚA a Elektrotechnické fakulty ČVUT. Archivní správa pak měla iniciovat další výzkum v oblasti předarchivní péče u digitálních záznamů, vymezení digitálního dokumentu, jeho právní průkaznosti, problémů využití elektronického podpisu, rozpracování problémů technologií migrací a emulací, normalizace a metadat.

² Viz čj. AS/4-4207/2000. Poskytnuto v kopii tehdejšími vedoucími 4. oddělení Archivní správy MV Oskarem Mackem.

³ Čj. AS/4-1338/01 citované v referátu dle pozn. 1.

⁴ Čj. AS-480/4-2003 ze 4. 4. 2003 zasláné ředitelce SÚA (čj. SÚA 1589/S-03).

První vládní usnesení

Dne 7. dubna 2003 schválil náměstek ministra vnitra pro sociální oblast a archivnictví Vladimír Zeman další postup v podobě přípravy usnesení vlády ke zřízení pracoviště s celostátní působností pro dlouhodobé ukládání a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě. Návrh měl být předán do vnitroresortního připomínkového řízení do 30. června 2003.⁵ Ředitel odboru archivní správy (dále OAS) svolal na 29. dubna t.r. poradu ředitelů odboru komunikačních a informačních služeb, odboru informatizace veřejné správy, odboru informatizace ekonomických procesů, odboru archivní a spisové služby, odboru správních činností a SÚA. Měli se seznámit s výsledky výzkumu a s návrhem dalšího postupu budování pracoviště. Jak se později ukázalo, klíčové byly předporady v SÚA a zástupců OAS a SÚA. Nezapojili se však ekonomové ministerstva. Dočasnou komplikací bylo rozdělení problematiky mezi dvě oddělení SÚA. Přesto se pracovníci předarchivní péče snadno dohodli s informatiky na společné aktivitě ve 2 etapách – vytvoření pracoviště nejprve pro původce vlastní a poté v celostátním rozsahu. Pro každou etapu byli požadováni vždy dva noví pracovníci, archiváři a informatiči. Specifikovalo se technické vybavení: datový sklad, server, datové pásky, SW pro migraci dat a další běžné programy, speciální připojení k Internetu (byly jsme součástí nesmírně nepružného resortního systému s velmi přísně oddělenými sítěmi). V 1. fázi to obnášelo do 5 mil. Kč na technické vybavení a roční provoz cca 4 mil. Kč. Na předporadě na archivní správě se v podstatě zjistilo, že peníze nárokové v roce 1998 a poté v roce 2001 reálně neexistují a vše se bude řešit vládním usnesením v původní stomilionové částce bez konkrétní představy, co se za uvedené peníze pořídí. Konkrétněji se rýsovaly pouze stavební úpravy depozitáře a distribuované řešení datových skladů. Shoda tedy nastala v nutnosti projektové fáze.

SÚA v této etapě se nemusel zabývat byrokratickou přípravou usnesení ani institucionalizovaným výzkumem. Tyto aktivity si ponechal ve valné míře odbor archivní správy. První připomínky k návrhu vládního usnesení poskytoval SÚA až 1. října roku 2003 ve vnitroresortním připomínkovém řízení. Připomínal nutnost změny kompetencí v archivním zákoně vzhledem k plánovanému celostátnímu dosahu nového pracoviště, polemizoval s termíny standardizace, požadoval účast nově přijatých odborníků na průzkumech a přejímání elektronických dokumentů.⁶ Ve vypořádání připomínky nebyly sice akceptovány, ale vývoj si je stejně v dalších letech přirozeně vynutil. Bylo třeba se postarat o reálné přejímky prvních elektronických archiválií na zastaralých médiích od Úřadu vlády, jednotlivých databází archivu i ministerstev, jednotlivých textových souborů z osobní korespondence významných osobností, jejichž osobní fondy přešly darem do archivu. Archivovaly se webové stránky vybraných původců, zejména okresních úřadů před ukončením jejich existence k 31. prosinci 2002. Již tehdy bylo jasné, že kopírovat postup Bundesarchivu v Koblenzi v podobě ukládání na CD-R a DAT pásky nebude dostatečné a bude třeba robustnější řešení. Mimo dlouhodobé perspektivy jsme začali ve stejnou dobu usilovat o vlastní datový sklad.⁷

Dne 11. června 2003 se konala úvodní schůzka týmu pro přípravu standardu k archivaci elektronických dokumentů. Za základ zkoumání byla vzata migrace na nezávislý for-

⁵ Čj. AS-483/R-2003 z 4. a 11. dubna 2003. Částečné informace zaslány ředitelce SÚA (čj. SÚA 1695/S-03).

⁶ Čj. AS-1319/4-2003 ze dne 18. 9. 2003 prezentované v SÚA 23. 9. pod čj. 3576/S-03.

⁷ Zde jsme prostřednictvím odboru archivní správy i v přímé linii spolupracovali s Petrem Čudou z oddělení rozvoje informatiky v odboru komunikačních a informačních služeb vedeného Petrem Zatloukalem. Byla to doba zoufalého nedostatku peněz, tedy i informatiků a IT zařízení. Připomínky k „investičnímu záměru na pořízení souboru zařízení pod společným názvem datový sklad“ o kapacitě 1,5 TB dalo toto oddělení 23. 1. 2004 – čj. SÚA 567/S-04.

mát dat a použití popisů zdrojů dat (Dublin Core). Ve skupině zastupoval Ministerstvo vnitra Jaroslav Svoboda, vedoucí oddělení informačních služeb v odboru informatizace veřejné správy, za Ministerstvo informatiky vystupoval Jaroslav Kokeš, vedoucí oddělení standardů, SÚA reprezentoval Miroslav Kunt a za atestační středisko pro Informační systémy veřejné správy se účastnil jeho ředitel Jan Houžvička z firmy Relsie a konečně pak reprezentant této firmy Jan Heisler. Cílem standardu se měly stát požadavky na výstupy ze systémů veřejné správy tak, aby je nebylo třeba migrovat na softwarově nezávislý datový formát. Zde je možno hledat prapočátky sdružení Co po nás zbudě, jež se dodnes problematice věnuje.

Významný mezník v chronologii digitálního archivování v České republice tvoří vládní usnesení č. 11 ze 7. ledna 2004. Vláda vedená Vladimírem Špidlou uložila ministru vnitra Stanislavu Grossovi ve spolupráci s ministrem informatiky zpracovat projekt dlouhodobého uchování a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě. Předkládací zpráva zdůvodňovala potřebu vytvoření centrálního digitálního úložiště, jehož zřízení bylo mimo jiné důležité i z pohledu naplňování legislativy. Ministerstvu vnitra ČR se ukládalo zabezpečit přejímání, ukládání i zpřístupňování archiválií v digitální podobě ve státních archivech. Vláda totiž v červenci roku 2003 schválila návrh zákona o archivnictví, který v § 2 písm. d) předpokládá uchování archiválií nejen v písemné podobě, ale i v podobě digitální. Poprvé se v koncepčních materiálech objevují pojmy nejen digitální dokument, ale konečně i digitální archiválie. Vládní úkolování nabývalo na významu i v souvislosti se zákonem č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu. A konečně, v roce 2003 předložilo Ministerstvo informatiky ve spolupráci s Úřadem vlády koncepci elektronického oběhu dokumentů mezi ústředními orgány státní správy.⁸ Argumentačně se do vládního usnesení využilo vše výše naznačené – exekutivní a legislativní směřování na nejvyšší úrovni, dále výsledky právě dokončeného výzkumu i příklady ze zahraniční či domácí praxe. Lednové vládní usnesení roku 2004 předpokládalo zpracování podkladů pro zadání projektu dlouhodobého uchování digitálních archiválií. Projekt v hodnotě 5 mil. Kč měl být vyhotoven v letech 2005 – 2006, v roce 2007 se předpokládala výstavba pracoviště a jeho rutinní fungování v roce následujícím. Podklady pro zadání projektu měl připravit čtyřčlenný tým (3 IT specialisté a 1 archivář) s ročními mzdovými náklady 1 441 tis. Kč. Předpokládaná pracovní místa se měla vyčlenit z rezervy ministra vnitra, ostatní mělo být hrazeno z tzv. programového financování (tj. plánu investic) Státního ústředního archivu. Gestorem úkolu vůči ministru byl náměstek pro sociální oblast a archivnictví Vladimír Zeman. Dle pokynu odboru archivní správy z 26. ledna 2004 se o místa žádalo jeho prostřednictvím, ostatní výdaje bylo nutné zapracovat do programového financování na příslušná léta.⁹

Navzdory jasně daným úkolům nastalo kličkování mezi reálnými možnostmi Ministerstva vnitra a sumou požadavků státních archivů. První informaci pro ministra o personálních potřebách vypracoval SÚA již 5. února 2004, o pět dnů později ji schválil ředitel odboru archivní správy Václav Babička, rozhodnutí o změnách v systemizaci pracovních míst SÚA v souvislosti s navýšením početního stavu o čtyři nová místa, mohla ředitelka učinit 6. října 2004. Počátkem roku 2005 byly pro nový tým 4 odborníků rozpočtovým opatřením přiděleny mzdové prostředky. Reálně bylo k dispozici 973 tisíc Kč až v březnu, v částce o půl milionu nižší, než předpokládala předkládací zpráva ke vládnímu usnesení. Organizační ředitelský experiment, kdy správci sítě přešli do pro-

⁸ Usnesení vlády č. 772 z 30. 7. 2003. Předběhlo tedy o něco z rakouského modelu převzaté a mnohem šířeji koncipované datové schránky.

⁹ Čj. AS-160/4-2004, prezentované v SÚA pod čj. 372/11-04.

vozně-ekonomického oddělení, se v budoucnu vůbec neosvědčil. Nově přidělená místa se naopak přesystemizovala do oddělení informatiky a základních evidencí. Nešlo však o faktické naplnění, pracovní tým bylo možné kompletně ustavit až k 1. říjnu 2005.¹⁰ Bylo nutné nejprve podniknout k 1. lednu 2005 další organizační změnu, spojit oddělení informatiky a oddělení předarchivní péče. Tato akce naopak prokázala svou smysluplnost. Koncem listopadu roku 2004 vypsal ředitelka výběrové řízení na funkci vedoucího nově koncipovaného oddělení předarchivní péče, fondů státní správy po r. 1992 a elektronických dokumentů. Navzdory pochybnostem kolegů spojila dohromady péči o klasické analogové a digitální archiválie, jakoby intuitivně tušila směr vývoje k elektronickým spisovým službám a k hybridním dokumentům. Dvoukolové konkursní klání přineslo dva rovnocenné vítěze – Tomáše Kalinu a Miroslava Kunta. Mladší z adeptů s velkorysostí sobě vlastní ustoupil. Proto mohla ředitelka 28. ledna 2005 rozhodnout a jmenovat k 1. březnu novým šéfem prvního ze jmenovaných, jenž si začal postupně vybírat nové spolupracovníky.

S investicemi bylo hůře. Výše zmíněný plán investic z roku 1998 či materiál schválený ministrem v roce 2001 v ekonomické sféře resortu nikdo neznal, a tak v roce 2004 rozhodně nebylo k dispozici kdysi plánovaných 30 mil. Kč ani skromnějších 5 mil. Kč dle zbrusu nového vládního usnesení. SÚA uplatnil 18. 2. 2004 požadavky v přípravě státního rozpočtu na rok 2005 a ve střednědobém výhledu na roky 2006 a 2007. Směl tak učinit, stejně jako ostatní státní archivy, jen v mantinelech „Požadavků nad rámec zadaného nepřekročitelného objemu výdajů na rok 2005 (2006, 2007)“.¹¹ Tato situace poněkud nekorespondovala se zájmem odborníků a obecnou potřebou, zhmotněnou například v žádosti guvernéra České národní banky adresované ministru vnitra o účast v připomínkovém řízení v průběhu projektu, které archiv rád vyhověl.¹² Vyjednávací pozice SÚA nebyla lehká. Nedávno, 25. září 2001, otevřel provozně technický objekt a mohl konečně, spolu se Státním oblastním archivem v Praze, užívat celý areál na Chodovci. A ten přišel na 1,8 miliardy Kč. Začala se připravovat výstavba nové budovy Moravského zemského archivu v Brně. Chtěli jsme peníze i na vakuové vymrazování v půjčené komoře, na desinfekci a restaurování archiválií po povodních v roce 2002, hrozila desetimilionová revize stabilního hasičského zařízení a odkup regálů v šesti depozitářích od České národní banky po jejím odstěhování do vlastního nového provozu v hodnotě 3,5 mil. Kč. Porada ředitelky se zástupci ekonomického odboru a odboru správy majetku řízená náměstkem Vladimírem Zemanem dne 19. dubna t. r. pečlivě seřadila priority nadlimitních požadavků. Na digitální archiválie se mělo dostat až v letech 2006 (1 mil. Kč) a 2007 (4 mil. Kč).¹³ A bylo jinak. V další fázi rozpracování rozpočtů na konci července roku 2004 se z požadavků tak umně seřazených na jaře nekonalo nic. Na desinfekci povodňových archiválií nám platily ze svého požitěné ústřední úřady. Po urputných tahanicích o provozování a uklízení pro-

¹⁰ Čj. SÚA-372/S-04, SÚA-3682/S-04 a SÚA-3973/S-04.

¹¹ Na rok 2005 požadoval 1 mil. investic a 1,442 mil. Kč na platy. Kromě toho nad onen „Rámec“ chtěl další 8 mil. na zvládnání důsledků povodně roku 2002 dle jiného vládního usnesení č. 216 z 3. 3. 2003. Tyto peníze SÚA nedostal nikdy, na rozdíl od nárokováného půl milionu na povinnou desetiletou revizi tlakových lahví stabilního hasičského zařízení. Rozpočet byl napjatý i v oblasti provozních výdajů v důsledku změny sazby DPH z 5 na 22 % po vstupu České republiky do Evropské unie. Výpadek činil 3,6 mil. Kč a nikdy nikomu nebyl kompenzován. Na rok 2006 se opakovaly stejné mzdové požadavky a 4 mil. Kč investic. Objem investičních prostředků potřebný v roce 2007 na výstavbu specializovaného pracoviště měl vyplynout po zpracování projektu v letech 2005 – 2006. Dle čj. SÚA 719/11-04 z 19. 2. 2004, jež šlo přímo řediteli ekonomického odboru Josefu Velíškovu a v kopii cestou odboru archivní správy náměstkovi Vladimíru Zemanovi. Též čj. SÚA 766/08-04.

¹² Postoupeno náměstkem Zemanem 1. 3. 2004. Čj. SÚA-1116/S-04. Koncem února roku 2006 připravil Národní archiv dopis nejen Zdeňku Tůmovi, guvernérovi ČNB, ale i ministryni informatiky Daně Běrové a ministrové obrany, v němž je žádal o vyslání odborníků do přípravné skupiny pro zadání projektu. In: NA 653/2006-05.

¹³ Viz čj. EKO-38-6/07-2004.

vozně-technické budovy s odborem ekonomického zabezpečení jsme konečně v běžných výdajích dosáhli na kýžených 6 mil. Kč pro objekt Chodovec.¹⁴

Formální charakter měla kontrola plnění usnesení vlády č. 11 ze 7. ledna 2004 ze strany odboru archivní správy dne 28. dubna 2005. Záznam konstatoval, že tři místa sice již byla obsazena, chyběl jen archivář pro digitální archivaci (nastoupil k 1. říjnu), ale mzdové pokrytí dle názoru ředitele nebylo odpovídající. Stále se nenašly finance na projekt.¹⁵ Obdobný účinek měl dotaz téhož odboru z července, jak je plněno doporučení komise MV pro výzkum a vývoj a zda je využívána studie k dlouhodobému uchovávání elektronických dokumentů z listopadu 2002. Nejcennější v ní pro archiváře byl popis koncepce Open Archival Information System (OAIS). V červnu roku 2005 o studii požádalo oddělení metodiky Ministerstva informatiky, aby mohlo naplnit vládní usnesení č. 11 ze 7. ledna 2004. Jediným smysluplným počinem roku 2004 se stal pokračující výzkum „Dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě“ zadaný Ministerstvem vnitra formou veřejné zakázky Fakultě elektrotechnické ČVUT, jež vytvořila mezioborový tým. Rozpracoval otázky technologií, standardů, dublinského jádra a vůbec metadat.¹⁶

Novým archivním zákonem platným od 1. ledna 2005 dostal archiv nové jméno – Národní archiv a nové povinnosti ve výzkumu v oblasti elektronických archiválií. Odborníci získáni na ČVUT začali zase odcházet rozčarování zaostalostí Ministerstva vnitra v komunikačních a informačních technologiích. Monitorování internetu a komunikace s odborníky mailovou poštou v prostředí oddělených resortních sítí intranetu a internetu se zrovna nedařily. Na šest internetových připojení pro potřeby projektu na rok 2006 v hodnotě 120 tisíc Kč se musel v roce předcházejícím zpracovávat dokonce investiční záměr. Národnímu archivu trvalo dva roky, než se z dusného objetí vymanol a napojil se na akademickou síť CESNET.

Navzdory nepřízní okolností se nakonec podařilo stabilizovat velmi kvalitní tým, který se uměl poprat se zákonným úkolem „plnit úkoly ústředního vědeckovýzkumného pracoviště a odborného metodického a školicího centra v oblasti dlouhodobého uchovávání elektronických dokumentů“. Pod dojmem aktuální situace trefně pojmenovali sebe a celý projekt „CHIMERA“ a opatřili ho logem lva v kroku s vyceněnými tesáky.¹⁷ Nesoustředili se jen na přípravu podkladů pro projekt celostátního pracoviště, tedy na přípravu zadávací dokumentace k výběrovému řízení pro volbu firmy, která měla vypracovat projekt příslušné nové infrastruktury. V každodenní praxi v předarchivní péči u ústředních institucí komunikovali s odpovědnými a šířili osvětu směřující k uchování digitálních dokumentů s archivním potenciálem. O úsilí ke standardizaci již byla řeč, zohledňovala se evropská a světová řešení. Řešily se technologické přístupy k dlouhodobé archivaci, migrace formátů a médií a s tím i metadat, navazovala se první propojení k domácím a zahraničním pracovištím a projektům řešícím obdobnou tematiku. Dílčí výstupy se většinou na webech neprezentovaly a bylo nutné navázat přímé osobní kontakty. Základní výzkum, na rozdíl od aplikovaného, jsme rádi ponechali vysokým školám. Archiv pro něj neměl ani specia-

¹⁴ Bylo to možné až po ukončení sporu o vyloučení neoprávněně zahrnutého majetku včetně provozní budovy na Chodovci do správy konkursní podstaty po úpadci, firmě Minas, a. s. Uherské Hradiště, jež stavěla depotní bloky I až III. Díky konkursu stála chodovecká stavba zakonzervovaná dva roky. Stavební práce se podařilo obnovit až v roce 2000 s novým dodavatelem, firmou PSJ holding, a. s. Půlka areálu v důsledku toho patřila ministerstvu vnitra i po osamostatnění státních archivů jako organizačních složek státu dne 1. 8. 2002.

¹⁵ Čj. SÚA 1212/12-05.

¹⁶ Čj. NA 2276/2005-05. Jedním z výsledků pokračujícího výzkum byl materiál „Metody a standardy pro přeměny dokumentů v digitální podobě v dánských archivech“, připravený Pavlem Machem, Oskarem Mackem a Michalem Wannerem. Archivní správa jej vydala jako zvláštní přílohu 1 Archivního časopisu 55, 2005.

¹⁷ Czech History Information Management and Electronic Record Archiving.

listy ani vybavení.¹⁸ Mezery ve výpočetní technice vyplňovali noví pracovníci donáškou své soukromé, což mělo demoralizující účinek. V červenci roku 2005 proto ředitelka musela žádat náměstka Vladimíra Zemana o přidělení 350 tis. Kč z rezervy ministra vnitra na nákup nezbytného HW a SW vybavení pro členy týmu, aby vůbec měl dostatek informací a schopností pracovat na zadání a na realizaci projektu spolu s budoucí vybranou firmou. Také se zopakoval obvyklé kolečko uplatnění prvního milionu na projekt pro rok 2006 v nadlimitěch, se kterými ovšem, jak již víme, počítáno nebylo.¹⁹ Vysvětlující funkci měla schůzka zástupců ekonomického odboru (Blanka Knebllová a Bohumil Jásenský), odboru programového financování (Josef Velíšek), odboru archivní správy (Václav Babička, Oskar Macek) a Národního archivu (Eva Drašarová, Jiří Bernas, Milan Čadek, Miroslav Kunt) uskutečněná 20. prosince 2005. V rozpočtu ministerstva na tuto problematiku nebyly zabezpečeny prostředky, argumentovalo se (jako vždy) nutností najít zdroje v archivním výdajovém bloku nebo z rezervy ministra na rok 2006, případně uplatnit žádost o celých 5 mil. Kč formou nadlimitu na rok 2007 cestou náměstka. Na posledním způsobu se všichni ujednotili.

Červnový výjezd kolegů Kaliny a Kunta do Nizozemí v roce 2005 zahájil sérii poznávacích cest, jež našly posléze zhodnocení ve spolupráci na přípravném a následném velkém projektu digitálního archivu pro Českou republiku. V tu dobu se v Holandsku dokončovalo využívání digitálních informací úřadů i knihoven, dlouhodobé uchovávání bylo ve stádiu rozpracovaných projektů napojených na mezinárodní komunitu a další světová řešení. Jako rovnocenné byly chápány metody emulace (či spíše quasiemulace) i migrace. Formáty oscilovaly mezi PDF, TIFF a JPEG (PDF-A ještě nemělo rozšířeno dost prohlížečů). Přínosem pro získávání nezkradených a aktuálních informací se stalo členství odboru archivní správy MV ve Fóru DLM (Document Lifecycle Management/Správa životního cyklu dokumentů) po schválení vládou v létě roku 2005. Již první účast Michala Wannera na budapeštské konferenci této zájmové skupiny ze sfér veřejné správy, archivnictví, výzkumu, podnikatelských subjektů, profesních organizací v říjnu t. r. potvrdila trend k elektronickým spisovým službám v hybridním mixu papírových a elektronických dokumentů.

Po několikaměsíční existenci se nové pracoviště mohlo pochlubit řadou přípravných studií k projektu: technologie dlouhodobé archivace elektronických dokumentů, rozbor holandského řešení, návrh strategie dlouhodobého ukládání, elektronické dokumenty z hlediska požadavků archivního zákona, elektronické podatelny a spisová služba, ochrana před elektromagnetickými poli. Do jara následujícího roku 2006 počítalo s dokončením zadávací dokumentace pro výběrové řízení dle vládního usnesení z roku 2004. Chystalo se na řešení uchovávání databází, přípravu metodiky pro rozhraní systémů plně elektronické spisové služby, na dotazníkovou akci ohledně elektronických dokumen-

¹⁸ O posunech v projektu a ve znalostech svědčí vystoupení zástupců týmu na každoroční konferenci ISSS – Internet ve veřejné správě a samosprávě v Hradci Králové, jež byla publikována ve sbornících z konference v roce 2004 (autoři Tomáš Kalina, Miroslav Kunt, s. 143–144) i 2005 (autoři Tomáš Kalina, Miroslav Kunt, s. 85–87). Nově přetištěno in: Kalina, Tomáš: Úvahy (nejen) o archivnictví. Praha 2013, s. 218–224 a s. 204–208. Obdobně též: Pracoviště pro dlouhodobé uložení elektronických dokumentů v Národním archivu. Koncepte, aktuální stav, perspektivy. In: Zpravodaj pobočky ČIS při Národním archivu 49, 2006, s. 109–112. Nově přetištěno in: Kalina, Tomáš: Úvahy (nejen) o archivnictví. Praha 2013, s. 225–229.

¹⁹ Čj. NA 2400/12-05. Dopisy ředitele odboru archivní správy a náměstkovi z 13 a 20. 7. 2005 s předložením i investičních záměrů na 6 alternativních připojení k internetu, na nákup serveru, switchů, notebooku, laserové tiskárny, scanneru, ukládacích médií, softwaru v hodnotě 200 tis. Kč. Na poradě 8. 8. 2005 na odboru archivní správy se rozvinula debata o tom, zda štěpit nebo neshtěpit neexistujících 5 mil. Kč na projekt a zda jsou oprávněné nároky na internetové spojení a v jaké (ne)kvalitě. Hledala se podpora u ředitele sekce informačních a komunikačních technologií MV Michala Krále a uvažovalo se (jako mnohokrát poté) o zastavení projektu. Základní vybavení nakoupil nakonec Národní archiv v listopadu roku 2005 na úkor ostatních zaměstnanců.

tů u původců patřících do gesce Národního archivu i na ad hoc přejímky elektronických archiválií. Pracovníci zárodečného pracoviště se stali respektovanými odborníky. O tom svědčí i vyžádání Miroslava Kunta do přípravného týmu k zavedení elektronické spisové služby v resortu ministerstva vnitra v polovině ledna roku 2006. Se znalostí věci tedy proběhla 18. ledna 2006 koordinační schůzka odboru archivní správy (Oskar Macek, Michal Wanner) a Národního archivu (Jiří Bernas, Karel Koucký, Miroslav Kunt, Roman Mík) na téma harmonogramu prací a formulování postojů k vybraným metodickým, technickým a organizačním otázkám řešeným v zadávací dokumentaci. Pánové se sjednotili, že odhad ceny realizace a personálního obsazení budoucího pracoviště bude jedním z výstupů projektu, dále že součástí projektu bude vybudování testovacího pracoviště, sloužící k ověření předpokladů a navržených postupů, stejně jako návrhy metodiky a legislativních změn.²⁰ Harmonogram zadání a tvorby projektu schválila zástupkyně ředitele odboru archivní správy Míluše Čepeláková 15. března 2006. Národní archiv tedy vše ihned předal ekonomickému odboru a odboru programového financování a připravil investiční záměr pro přidělení nadlimitních 5 mil. Kč na příští rok.

Od února se začala formovat konzultační pracovní skupina odborníků mimo archiv pro přípravu zadání. Z 23 obeslaných institucí reagovalo 17, kladně 15. Ministerstvo informatiky reprezentovali od konce března Lenka Nezdarová, vedoucí oddělení metodik informačních systémů veřejné správy a Marek Souček, z odboru normotvorby. Spolupráce se neodehrávala pouze v této rovině. Tento resort pokryl svými prostředky část výzkumu v oblasti autentizace a autorizace s ohledem na zaručený elektronický podpis. Veškerý postup byl v souladu s vládním usnesením z roku 2004.²¹ Ustavující schůzka odborníků se uskutečnila 30. května 2006. Kromě výše uvedených osob se účastnili: za Ministerstvo obrany Josef Babák a Jan Kolář, za Ministerstvo průmyslu a obchodu Hana Bláhová, za Krajský úřad Pardubického kraje Tomáš Číhař, Pavel Doubek z České geologické služby, Milan Krupa (CENIA), Stanislav Mareš (Relsie, s. r. o), Martin Papcun za Úřad vlády ČR, Richard Scharnagl ze sekce informačních technologií a komunikací Ministerstva vnitra, Miroslav Šnorek za fakultu elektrotechnickou ČVUT. Národní archiv byl zastoupen Tomášem Kalinou, vedoucím oddělení, Miroslavem Kuntem, vedoucím úseku informatiky, Jiřím Bernasem, Karlem Kouckým a Lenkou Caltovou, pracovníky tohoto úseku. K dispozici měli studii mapující uchování digitálních dokumentů v zahraničí a tzv. Věcné parametry projektu CHIMERA.

Druhé vládní usnesení

Vedení archivní správy, Národního archivu a celý tým začal od ledna roku 2006 vkládat velké naděje do aktivity Ministerstva pro místní rozvoj, jež připravovalo usnesení vlády k Národnímu plánu zavedení elektronického zadávání veřejných zakázek pro období 2006–2010. V části I Opatření související s dlouhodobým ukládáním a archivací elektronických dokumentů přílohy k návrhu usnesení byly uloženy úkoly Ministerstvu vnitra. Ředitel odboru programového financování Josef Velíšek požádal odbor archivní správy o substanovisko. Dr. Babička trefně odpověděl, že úkoly v Opatření může resort vnitra plnit pouze za předpokladu plnění Usnesení vlády č. 11 ze 7. ledna 2004, a to je závislé na včasném poskytnutí finančních prostředků Národnímu archivu. Upozornil, že částka 5 milionů Kč potřebná na projekt je zanedbatelná oproti částce potřebné na zřízení digitálního archivu. Částka bude vyčíslena v projektu, ale na základě srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie i státy mimo Evropu se dalo předpokládat, že půjde o stovky milionů

²⁰ Čj. SÚA 709/2006-05.

²¹ Viz pozn. 13.

korun. Bez včasné realizace digitálního archivu nešlo předpokládat ani úspěšné zavedení elektronického zadávání veřejných zakázek ve stanoveném období. Národní plán plánoval totiž vytvoření národního elektronického archivu Ministerstvem vnitra ve spolupráci s Ministerstvem informatiky do konce roku 2010. Do poloviny roku 2008 měli tito partneři připravit analýzu právního prostředí a technologických a technických možností pro dlouhodobé ukládání a archivaci elektronických dokumentů. Ve stejném termínu se ukládalo Ministerstvu informatiky ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti navrhnout další kroky k zajištění právní validity u dlouhodobě ukládaných a archivovaných elektronických dokumentů. A všechna tři ministerstva pak musela do 30. června roku 2008 navrhnout legislativní změny a připravit související metodiky. Ministerstvo vnitra využilo v připomínkách mírně modifikované stanovisko archivářů. Upozornilo, že k zavedení nového systému zadávání veřejných zakázek musí být v souladu s usnesením vlády č. 11/2004 vybudován národní elektronický archiv pro celou veřejnou správu. Realizace vyžadovala stovky milionů korun počínaje rokem 2008, které nebyly vůbec zajištěny. Ve vypořádacích tabulkách stojí ve stanovisku předkladatele (usnesení k veřejným zakázkám) „nerozhodnuto“.²² Hned následující den po vypořádání připomínek zintenzivnil ředitel Babička tlak na odbor programového financování a konstatoval: „Požadovaná částka 5 milionů Kč potřebná pro zadání projektu bude hrazena z prostředků MV a byla nárokována Národním archivem. Částka potřebná v roce 2008 na realizaci Národního digitálního archivu bude známa na základě vypracovaného projektu v závěru roku 2007. Lze jí však odhadovat v rozmezí 200–400 mil. Kč. Vzhledem k tomu, že Národní digitální archiv není záležitostí pouze Ministerstva vnitra, ale celé České republiky, navrhuje, aby tato částka byla pokryta z mimoresortních zdrojů. ... V předkládací zprávě pro systém veřejných zakázek proto doporučujeme uvést potřebu finančních prostředků na výstavbu Národního digitálního archivu.“ Od té doby nás provázel ustálený název projektu a odhadovaná částka v horní hranici. Ve druhé, konečné verzi dopisu upozornil Václav Babička i na rizika pro vlastní resort: „Zřízení Národního digitálního archivu je mimo jiné nezbytnou podmínkou pro zavedení elektronické spisové služby Ministerstva vnitra a Policie ČR. Lze kvalifikovaně konstatovat, že v případě nasazení elektronické spisové služby v resortu MV při absenci existence Národního digitálního archivu hrozí velká ztráta informací i prostředků vynaložených na zmíněný projekt. Navíc aktivně hrozí nebezpečí dodatečných finančních nákladů plynoucích z opožděné aplikace nezbytných opatření k uchování dokumentů vzniklých z působnosti Ministerstva vnitra, ale i dalších resortů. Vyloučit nelze ani finanční ztráty vyplývající resortu ze soudních procesů daných neschopností uchovat novodobé dokumenty.“²³ Předkladatelé spojili Národní plán s nově přijímaným zákonem o veřejných zakázkách, s koncesním zákonem a s navazující vyhláškou o elektronických prostředcích, nástrojích a úkonech při zadávání veřejných zakázek, kterými byla provedena transpozice směrníc Evropského společenství do legislativy České republiky. Usnesení vlády bylo přijato 10. května 2006 pod č. 500. Krátce před jednáním vlády požádal náměstek ministra vnitra pro sociální oblast a archivnictví Vladimír Zeman o bleskové dílčí stanovisko odbor archivní správy. Vedoucí 2. odd. Oskar Macek připravil pro zástupkyni ředitele Miluši Čepelákovou březnovou kratší, první variantu.²⁴ Reakce nedala na sebe

²² Čj. AS-145/2-2006 z 30. 1. 2006 prezentované 2. 2. 2006 pod čj. NA 462/2006-12. Vypořádání připomínek se konalo 20. 3. 2006.

²³ Čj. AS-145/2-2006 faxované týž den, tj. 21. 3. 2006 do Národního archivu. O den později si nechal telefonicky vysvětlit stamilionové částky a jejich relaci ke skromným nadlimitním požadavkům na léta 2008 a 2009 2 a 1 mil. Kč na testovací pracoviště navazující na projekt roku 2007 šéf odboru programového financování Velíšek zástupcem provozné ekonomického oddělení NA Arnoštem Pauknerem.

²⁴ Čj. SA-467/2006 z 5. 5. 2006, odpověď z 9. 5. čj. AS-684/2-2006. NA obdržel faxem 11.5.

dlouho čekat. Již 12. května navrhla ředitelka ekonomického odboru Blanka Knebllová ekonomické náměstkyni, aby 5 mil. Kč na zadání projektu v roce 2007 se vykrylo jako prioritou v rámci budoucího limitu pro organizační složky státu v oblasti archivnictví. Následné prostředky na realizaci Národního digitálního archivu se upřesní projektem a uplatní se jako nadlimitní požadavek na rok 2008 v rámci střednědobého výhledu. Pokud by nebyl akceptován ministerstvem financí, zpracuje se na počátku roku 2008 materiál pro jednání vlády k finančnímu zabezpečení elektronického zadávání veřejných zakázek požadující uvolnění zdrojů z vládní rozpočtové rezervy v roce 2008, popř. i pro další léta. Další variantou bylo zpracovat materiál pro jednání vlády k zajištění prostředků v kapitole Všeobecná pokladní správa (vytvořením samostatné položky) v rozložení pro jednotlivá léta, a to obdobným způsobem, jak byly zajištěny finance pro projekt zavedení cestovních dokladů s biometrickými prvky. Tento postup navrhovatelka považovala za hlediska průchodnosti za optimální. Dne 23. května náměstek Zeman požádal archivní správu o „vypřacování komplexní informace o způsobu zabezpečení plnění úkolů z čerstvého usnesení vlády č. 500 včetně návrhu harmonogramu a o posouzení návrhů ředitelky ekonomického odboru“. Dne 9. června předal Národní archiv požadované podklady s rekapitulací marného více než dva roky trvajícího úsilí o peníze a poskytnul i veškeré materiály expertní komise. Konstatoval, že 26. května žádal o registraci investičního záměru na „Projekt pracoviště dlouhodobého uchování elektronických dokumentů“ cestou odboru archivní správy na odbor programového financování. Časový plán na rok 2006 a 2007 měly všechny rozhodné odbory ministerstva k dispozici již od 4. dubna.²⁵ Komplexní informace z 21. června beze zbytku využila archivní podklady a k návrhu na změnu priorit ve výdajích celého archivnictví namítala, že jde o akci tak finančně náročnou, tudíž ji nelze touto cestou pokrýt. Zvláště, když rozpočet archivnictví byl radikálně krácen. Na poradě na odboru programového financování dne 14. června bylo rozhodnuto, že částka 400 mil. Kč bude zabezpečena formou nového vládního usnesení, jehož návrh bude předložen vládě nejpozději do února roku 2007. Pokus odboru legislativy a koordinace předpisů ponechat úpravu legislativy na věcném útvaru, tedy odboru archivní správy, byl vysvětlen jako nedorozumění. Úpravy se především měly dotknout správního řádu, občanského soudního řádu, trestního řádu, soudního řádu správního, zákona o elektronickém podpisu, notářského řádu.²⁶ Materiál poskytnul 17. července odbor archivní správy Národnímu archivu, a protože se po stránce finanční stále nic nedělo, předal jej 25. srpna odboru programového financování s varováním, že splnění dalšího bodu harmonogramu „Vypsání výběrového řízení k 1. září 2006“ je vážně ohroženo. Nezávisel ani na odboru archivní správy ani na Národním archivu, ale na Ministerstvu vnitra jako takovém. Byl podmíněn mnoho let nárokovanou částkou 5 mil. Kč, která nebyla k dispozici.²⁷ Přesto byla v srpnu přímo v Ministerstvu vnitra vytvořena další komise – pro zřízení Národního digitálního archivu při Národním archivu v Praze. Předsedou byl náměstek pro sociální oblast a archivnictví a členy pracovníci odboru archivní správy, sekce informačních technologií a komunikací, odboru správy majetku, odboru programového financování, ekonomického odboru, odboru legislativy a koordinace předpisů a odboru archivní a spisové služby a ředitelka Národního archivu. Komise se ovšem ani jednou nesešla.²⁸

V únoru téhož roku 2006 se obrátil na Národní archiv Pavel Hazuka, ředitel odboru umění a knihoven Ministerstva kultury, s žádostí o posouzení návrhu Koncepce trvalého uchování knihovních sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách

²⁵ Dle čj. NA 1906/2006-12.

²⁶ Dle čj. NA 2494/2006-12. Návrh vládního usnesení byl k informaci promptně přiložen.

²⁷ Čj. AS-1104/2-2006 a NA 2896/2006-12.

²⁸ Dle čj. NA 2827/2006-11.

ČR do roku 2010. Připravila ji na zadání ministerstva Národní knihovna ČR. Uvažovala o předložení vládě. Národní archiv materiál kolegům tiše záviděl a připomínal nutnost specifikace dělby kompetencí mezi tzv. paměťové instituce, doplnil tedy Ministerstvo vnitra, resp. Národní archiv do agendy elektronických dokumentů v oblasti archivnictví. Z tohoto pohledu se jevilo problematickým navržené meziresortní financování. Upozornilo se i na nepřesné zacházení s pojmem „archivace“, na nevhodný formát pro archivaci publikovaných digitálních dokumentů a na absenci formátů webových stránek.²⁹

Velmi konkrétní informace přivezli kolegové Lenka Linhartová a Oskar Macek z červnové cesty do Francie v rámci výzkumu. Seznámili se s pokročilejším elektronickým úřadováním i s pracovištěm francouzského Národního archivu pro současné archivy ve Fontainebleau, kde pracoval Jean-Pierre Teil, průkopník digitálního archivu od roku 1981. Tento útvar se podílel na tvorbě Otevřeného archivního informačního systému (Open Archival Information Systeme, OAIS).

Válka nervů realizovaná v řadě jednání a v papírovém útočení se chýlila ke konci v září roku 2006. To už archivnictví řídil nový náměstek Zdeněk Zajíček, neúnavný realizátor elektronického úřadování. Dne 8. září si vyžádal pro informaci připravenou zadávací dokumentaci, kterou připomínkovala expertní skupina, zejména Česká národní banka a Ministerstvo informatiky. Dne 25. září 2006 vypsala Národní archiv konečně výběrové řízení na zpracovatele „Projektu pracoviště pro dlouhodobé ukládání a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě“. Osloveno bylo na základě internetového průzkumu 15 firem, nabídku podalo 5 uchazečů. Jeden neprošel při otevírání obálek, ostatní pak hodnocením z formálních důvodů. Soutěž byla zrušena 22. prosince 2006 a znovu vypsána 17. ledna 2007. Dne 22. března 2007 byla vybrána nejlepší nabídka, ale kvůli námitce firmy se provedlo nové hodnocení. Dne 29. června 2007 byla uzavřena smlouva s vítězem, firmou ICZ. Za půl roku, 5. února 2008, byla dokončena práce. Hned byly požádány o oponenturu tři útvary Ministerstva vnitra: odbor bezpečnostní politiky, sekce informatiky a odbor archivní správy a spisové služby. Dne 18. února 2008 byl prezentován technologický projekt veřejnosti. V březnu se k němu přidalo nárokové manažerské shrnutí a mohlo být převzato celé plnění. Pokračování v realizaci digitálního archivu se zdálo tak snadné. Obzvláště, když dne 21. dubna 2008 schválila vláda svým usnesením č. 447 čerpání finančních prostředků na vybudování ve výši 400 mil. Kč a uložila ministru vnitra čerpat 85% nákladů ze Strukturálních fondů Evropské unie a zabezpečit od roku 2011 prostředky na provoz. Zároveň změnila usnesení vlády č. 500 z roku 2006 a posunula termín spuštění Národního digitálního archivu na 31. prosinec 2011. Osudy třetího usnesení vlády však byly stejně barvitě jako prvního usnesení z roku 2004. Nastala další etapa boje o prostředky s prodlevami a s dalším vládním usnesením o strategických projektech v Integrovaném operačním programu Strukturálních fondů EU.

V chronologii projektu dosud není ukončená etapa závěrečná, přesto posledním vládním usnesením z roku 2013 jsou zabezpečeny prostředky na rutinní provoz digitálního archivu včetně personálu po ukončení projektu. Na rozdíl od dob právě popsanych jsou prostředky na vybudování i provoz v dostatečné výši bezpečně alokovány.

²⁹ Žádost z 21. 2. 2006 bez čj. prezentovaná pod čj. NA 864/2006-08. Odpověď 15. 3. 2006.

Aktion Chimäre oder Sisyphos? Zu Anfangsarbeiten bei der Vorbereitung des digitalen Archivs

Der Text beschreibt die schwere Anfangsarbeit der Pioniere im Bereich der Archivierung von „born digital“-Dokumenten in der Tschechischen Republik. Die Zeit der ersten Überlegungen, Pläne und der darauffolgenden Erforschung unter realen Bedingungen wird mit dem Ende der 1990er Jahre datiert. Das älteste Dokument stammt aus dem Jahr 1998, es handelt sich um eine Unterlage der Archivverwaltung des Innenministeriums der Tschechischen Republik zum Investitionsplan für das Jahr 2000 mit einem Ausblick bis 2004. Mitarbeiter der Abteilung für Records Management und Informatik des Staatlichen Zentralarchivs sammelten die ersten praktischen Erfahrungen in den Jahren 1998 bis 1999 bei der Untersuchung elektronischer Dokumente in ausgewählten Zentralbehörden. Die praktischen Erkenntnisse mussten daraufhin auf theoretischer Ebene erfasst werden, wobei eine Typologie elektronischer Dokumente und insbesondere eine Terminologie geschaffen und die Begriffe Dokument, elektronisches Dokument und elektronische Archivalien definiert werden mussten. Die gesammelten Informationen wurden im Rahmen des offiziellen Forschungsauftrags in den Jahren 2001 bis 2002 genutzt, der in Zusammenarbeit mit der Technischen Hochschule in Prag (ČVUT) realisiert wurde. Das erste komplexe Material für die Leitung des Innenministeriums wurde vom neuen Vertreter der Archive Václav Babička im Jahr 2000 ausgearbeitet. Die „Aufgaben des Archivwesens bei der Schaffung von Bedingungen für Speicherung, Aufbewahrung und nachfolgende Erschließung von elektronisch verarbeiteten Akten“ wurde im darauffolgenden Jahr vom Innenminister gebilligt. Es wurde geplant, zunächst eine zentrale Arbeitsstelle zu gründen, am besten beim Staatlichen Zentralarchiv in Prag (SÚA), die ihre Dienste auch anderen staatlichen Archiven beziehungsweise Stadtarchiven anbieten würde. Die Arbeitsstelle sollte im Jahr 2004 entstehen. Für dieses erste Jahr wurden Investitionen in der Höhe von 30 Millionen Kronen vorläufig in Anspruch genommen. Für die Vollendung wurde mit 70 Millionen gerechnet, wobei die Arbeitsstelle innerhalb von zwei bis drei Jahren realisiert werden sollte. Im Jahr 2003 sollte im SÚA eine Abteilung mit vier Mitarbeitern errichtet werden – einem Techniker, einem IT-Experten und einem Archivar mit Hochschulbildung sowie einem technischen Mitarbeiter mit Mittelschulbildung. Die Lohnkosten betragen 692 120 Kronen pro Jahr. Eine wissenschaftliche Analyse, die im Rahmen eines parallel laufenden Forschungsauftrags durchgeführt wurde, konzentrierte sich auf den Entwurf personeller, technischer und ökonomischer Parameter einer SÚA-Arbeitsstelle, die Dokumente in digitaler Form langfristig aufbewahren und erschließen würde. Die gesammelten Daten vom Jahr 2003 dienten als relevante Unterlagen für den Plan für 2004 und die darauffolgenden Jahre.

Der für den Sozialbereich und Archivwesen zuständige stellvertretende Innenminister Vladimír Zeman hat im Jahr 2003 über das weitere Vorgehen entschieden, und zwar über die Vorbereitung eines Regierungsbeschlusses zur Errichtung einer republikweiten Arbeitsstelle für digitale Langzeitarchivierung. Der Regierungsbeschluss Nr. 11 vom 7. Januar 2004 ist ein bedeutender Meilenstein in der Chronologie der digitalen Archivierung in der Tschechischen Republik. Die Regierung unter Vladimír Špidla beauftragte den Innenminister Stanislav Gross, in Zusammenarbeit mit dem Minister für Informatik ein Projekt der digitalen Langzeitarchivierung auszuarbeiten. Im Vorlagebericht wurde unter anderem der Bedarf begründet, einen zentralen Datenspeicher zu schaffen. Seine Entstehung war unter anderem auch hinsichtlich der Umsetzung der Legislative von großer Bedeutung. Das Innenministerium der Tschechischen Republik wurde beauftragt, die Übernahme, Archivierung und Erschließung digitaler Archivalien in staatlichen Archiven sicherzustellen. Die Regierung billigte nämlich im Juli 2003 einen Entwurf des Gesetzes über Archivwesen, in dem im § 2 Buchstabe d) die Archivierung nicht nur in schriftlicher, sondern auch in digitaler Form vorausgesetzt wur-

de. In den Konzeptmaterialien erschienen zum ersten Mal nicht nur Begriffe wie digitales Dokument, sondern endlich auch digitales Archivale. Die Beauftragung durch die Regierung gewann auch im Zusammenhang mit dem Gesetz Nummer 227/2000 über die elektronische Signatur an Bedeutung. Und schließlich, im Jahr 2003 legte das Ministerium für Informatik in Zusammenarbeit mit dem Regierungsamt das Konzept des elektronischen Verlaufs unter den Zentralorganen der Staatsverwaltung. In dem Regierungsbeschluss wurden alle oben genannten Argumente eingetragen – exekutive und legislative Ziele auf der höchsten Ebene, Ergebnisse der eben abgeschlossenen Forschung und Beispiele aus der Praxis im In- und Ausland. Das Projekt im Wert von 5 Millionen Kronen sollte in den Jahren 2005–2007 ausgearbeitet werden, im Jahr 2007 sollte dem Plan nach die Arbeitsstelle aufgebaut und im darauffolgenden Jahr sollte ihre Arbeit aufgenommen werden. Die Unterlagen für die Projektvergabe sollten von einem vierköpfigen Team ausgearbeitet werden (3 IT-Spezialisten und 1 Archivar), die Lohnkosten sollten sich auf 1 441 000 Kronen belaufen. Obwohl die Aufgaben klar festgelegt wurden, musste man darauffolgend zwischen realen finanziellen Möglichkeiten des Innenministeriums und den Forderungen staatlicher Archive lavieren.

Durch das neue Archivgesetz, das am 1. Januar 2005 in Kraft trat, wurde das Staatliche Zentralarchiv in Prag zum Nationalarchiv unbenannt. Zudem wurden neue Forschungspflichten des Archivs im Bereich elektronischer Archivals festgelegt. Es wurden vier neue Arbeitspositionen besetzt. Das Archiv musste seinen Kampf um Finanzmittel für das Projekt weiterführen. Trotz ungünstigen Umständen gelang es, ein sehr qualitatives Team zu stabilisieren, das sich mit dem im Gesetz verankerten Auftrag auseinandersetzen konnte, „die Aufgaben einer zentralen Forschungsstelle und eines fachlichen methodischen Zentrums und Schulungszentrums im Bereich der elektronischen Langzeitarchivierung zu erfüllen“. Vor dem Hintergrund der aktuellen Lage wurden das Team und das Projekt zutreffend als „Chimäre“ genannt. Man konzentrierte sich nicht nur auf die Vorbereitung der Unterlagen für das Projekt der republikweiten Arbeitsstelle, das heißt auf Vorbereitung der Dokumentation zum Auswahlverfahren auf Bestimmung der Firma, die das Projekt der entsprechenden Infrastruktur ausarbeiten sollte. In der alltäglichen Praxis des Record Managements bei Zentralbehörden hat das Team mit den zuständigen Personen kommuniziert und Aufklärungsarbeit über Aufbewahrung digitaler Dokumente von einem Archivierungspotenzial gemacht. Man strebte dabei eine Standardisierung an und berücksichtigte Lösungen in Europa und in der Welt. Es wurden technologische Vorgehen bei der Langzeitarchivierung, Migration von Formaten und Medien beziehungsweise Metadaten gesucht sowie die ersten Kontakte mit Arbeitsstellen im In- und Ausland und mit Projekten angeknüpft, die sich mit ähnlicher Problematik befassten.

Erst der Regierungsbeschluss zum Nationalen Plan zur Einführung der elektronischen Vergabe öffentlicher Aufträge für die Jahre 2006-2010 vom 10. Mai 2006 hat den Teufelskreis der Ablehnung durch Ökonomen des eigenen Ministeriums durchbrochen. Am 18. Februar 2008 wurde das technologische Projekt des digitalen Archivs nach einer zweijährigen Arbeit vor der Öffentlichkeit präsentiert. Eine weitere Realisierung des digitalen Archivs schien einfach zu sein. Insbesondere, nachdem die Regierung am 21. April 2008 durch ihren Beschluss Nummer 447 eine Freistellung von Finanzmitteln in Höhe von 400 Millionen Kronen für den Aufbau des digitalen Archivs gebilligt und den Innenminister beauftragt hatte, 85 % der Kosten aus den EU-Strukturfonds zu schöpfen und ab 2011 Finanzmittel für den Betrieb sicherzustellen. Das Schicksal des dritten Regierungsbeschlusses war aber ebenso kompliziert wie das des ersten. Es folgte eine weitere Etappe der Kämpfe um Finanzmittel, mit weiteren Verzögerungen und mit einem neuen Regierungsbeschluss über strategische Projekte im Integrierten Operationsprogramm der EU-Strukturfonds.

Die letzte Etappe des Projekts wurde bisher nicht abgeschlossen, trotzdem wurden durch den letzten Regierungsbeschluss vom Jahr 2013 Mittel für einen alltäglichen Betrieb des di-

gitalen Archivs einschließlich des für die Vollendung des Projekts notwendigen Personals sichergestellt. Im Unterschied zu den oben beschriebenen Etappen stehen die Mittel auf den Aufbau und Betrieb in ausreichender Höhe zur Verfügung. Dennoch hat nun das aus dem Integrierten Operationsprogramm finanzierte Projekt „Nationales Digitalarchiv“ mit Schwierigkeiten des Gesetzes über öffentliche Aufträge zu kämpfen.

Action Chimera or Sisyphus? Beginning of the work on preparing the digital archives

The author describes in detail the period of preparations for the National Digital Archives in the Central State Archives in 1998–2004.